

Uzaktan Eğitim Sürecinde Annelerin Çocuklarında Gözlemedikleri Davranış Problemleri ve Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesi¹

Examining The Behavioral Problems that Mothers Observed in Their Children during The Distance Education Process and The Strategies that They Used in terms of Child Abuse

Berire Sena Keleş², Hatice Özaslan³

Öz

Bu çalışmada uzaktan eğitim sürecinde annelerin çocuklarında gözlemedikleri davranış problemleri ve bu problemleri çözmek için kullandıkları stratejilerin neler olduğu ve bu stratejilerin çocuk istismarı içerip içermediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji desenine örnek teşkil eden araştırmaya Mardin ilinde yaşayan 20 anne katılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırma verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilmiştir. Araştırmada analiz yöntemi olarak betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılardan çoğu çocuklarında dışsallaştırılmış davranışların görüldüğünden bahsetmiştir. Bu davranışların çözümünde annelerin kullandıkları stratejilerine bakıldığında çocukla konuşma, istediğini yapma, çocuk gibi yaklaşma, sakin kalma, anlayışlı olma, ceza vermekle korkutma, tutarlı anne baba olma şeklinde çözümlerinin olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Davranış problemleri, uzaktan eğitim, çocuk istismarı, okul öncesi eğitim

Abstract

In the present study, it was aimed to determine what the behavioral problems, which mothers observed in their children during the distance education process, and the strategies, which they used in resolving these problems, were and if these strategies incorporated a child abuse. Twenty mothers living in Mardin participated in the study, which sets an example for the phenomenology design, one of the qualitative research methods. Criterion sampling, one of the purposive sampling methods, was used to determine the participants. Research data were obtained through a semi-structured interview form developed by the researchers. In the present study, descriptive analysis was used as analysis method. Most of the participants stated that they observed externalized behaviors in their children. When we look at the solution strategies used by the mothers in the solution of these behaviors, it is seen that there are solutions such as talking to the child, doing what he wants, approaching like a child, staying calm, being understanding, intimidating with punishment, and being a consistent parent. The findings were discussed in the light of the literature and various suggestions were made.

Keywords: Behavioral disorders, distance education, child abuse, preschool education.

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Çalışmanın araştırma kısmı Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 30.10.2020 tarih ve 220/679 sayılı Kararı ile alınan izin doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Submitted: 28 / 11 / 2022

Accepted: 25 / 04 / 2023

¹ Çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Millî Eğitim Bakanlığı, Diyarbakır, Türkiye, beriresenacivici@gmail.com, Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-0435-4530>

³ Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye, haticedizmanozaslan@yahoo.com, Orcid No: <https://orcid.org/0000-0003-4902-951X>

Giriş

Davranış, organizmanın çevresindeki uyaranlara karşı göstermiş olduğu tepkiler olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2020). Bu tepkilerden bazıları toplumda kabul gören, olması beklenen davranışlardan farklıdır. Bireyin topluma uyum sürecinde çeşitli sorunlarla karşılaşması davranış problemlerini ortaya çıkarabilmektedir (Ulu, 2018). Bireyin davranış problemi olup olmadığını anlamak için o davranışın süresine, yoğunluğuna ve sıklığına bakılması gerekmektedir (Austin ve Sciarra, 2015).

Davranış problemleri, yaş seviyesine göre farklılık göstermektedir. Okul öncesi dönemde ağlama, hırçınlık, kıskançlık, başkalarının eşyalarını izinsiz alma, alay etme gibi davranış problemleri de görülmektedir (Yağan-Güder vd., 2018). Bu davranışlar geçici davranış olarak ifade edilebilmektedir (Karaşahin, 2019). Okul öncesi dönemde görülen uyku düzensizliği, temizlik alışkanlığının ve tuvalet eğitiminin tam kazanılmamış olması, küfretme gibi davranışlar; ilkököl döneminde yerini çalma, kavga etme, yalan söyleme gibi davranışlara bırakmaktadır (Kaya, 2016). Davranış problemleri dışsallaştırılmış davranışlar ve içselleştirilmiş davranışlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Dışsallaştırılmış davranışlar, kavga etme gibi çevreye yönelik yıkıcı davranışlar iken içselleştirilmiş davranışlar kaygı bozukluğu, ağlama gibi çevreden çok bireyi etkileyen davranışlardır (Austin ve Sciarra, 2015; Gözübüyük, 2015). Küçük yaşlarda başlayan bu davranışlara karşı önlem alınmadığında problem davranış artarak devam etmektedir (Karaşahin, 2019; Yağan-Güder vd., 2018).

Çocuklarda görülen davranış problemlerinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlere çocukların yetiştikleri ortamların olumsuz özellikte olması, aile içi şiddet, ihmal gibi durumların olması, ekonomik sorunların bulunması, geniş aile olması örnek verilebilir (Erol, 2019). Davranış problemlerinin ortaya çıkmasındaki nedenlerden biri de çocuk istismarıdır. Çocuk istismarı genel olarak çocuğa zarar veren, çocuğun gelişimini, sağlığını olumsuz etkileyen, aile, toplum tarafından çocuğa karşı uygulanan davranışlar olarak tanımlanabilir (Özyürek vd., 2018). Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2006)'ne göre de çocuk istismarı "Çocuğun sağlığını, fiziki ve psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplum veya ülke tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar" olarak tanımlanmaktadır. Çocuk istismarı, çocuğa yönelik fiziksel, duygusal ya da cinsel olarak zarar verme durumudur. Çocuk için yıkıcı olan bu durum sadece fiziksel, duygusal ya da cinsel olabileceği gibi birden fazla şekilde de olabilmektedir (Koçtürk, 2018). Ebeveynin çocuklarda karşılaştıkları davranış problemlerine karşı kullandıkları çocuk istismarına giren yanlış yöntemler, çocuklarda problem davranışların artmasına neden olmaktadır (Bağçeli Kahraman ve Çubukçu, 2019). Çocuğun istismara maruz kalması majör depresif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu, içselleştirilmiş davranış bozuklukları gibi sorunlara neden olmaktadır (Ridout vd., 2019).

Çocuklarda davranış probleminin ortaya çıkmasına etki eden bir neden de Covid-19 salgını olduğu söylenebilir (Weir, 2020). Bu salgın sürecinde okuldan uzak kalan çocuklar evde aileleriyle vakit geçirmek durumunda kalmış ve aile içinde çocuk bakım yetersizlikleri, çocuğun teknoloji kullanımındaki artış gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmıştır. Özellikle okul öncesi dönem çocuklarının uzaktan eğitim süreci, çalışan ebeveynler için problemlerle bir durum hâline gelmiştir (Toran vd., 2021). Ancak bu sürecin çocuklar için travmatik olmasını önlemek, onların sağlığını korumak, duygusal ve davranışsal tepkilerini anlayarak onlara destek olmak oldukça önemlidir (Döğür ve Kılınc, 2021). Okulların kapatılması ve ardından sokağa çıkma kısıtlamasının gelmesi çocukların yaşam alanlarının sınırlandırılmasına neden olmuştur. Yaşamdaki bu değişim, salgın sonucu meydana gelen ölümler çocuklar için ruh sağlığı sorunları oluşturmuştur (Wang vd., 2020). Bu süreçte yaşamı değişen, okulu eve taşınan çocuklara karşı ebeveyn tutumları oldukça önemlidir. Değişen hayata ayak uydurmaya çalışan ebeveyn çocuklarına karşı olumlu tutum sergilemelidir (Kay ve Sağlam, 2021).

Alanyazın incelendiğinde çocuklarda görülen davranış problemleri ile ilgili genel olarak okul öncesi dönemde davranış bozuklukları (Eratay, 2011; Işık, 2021), davranış bozukluklarında ebeveyn tutumları (Bağçeli Kahraman ve Çubukçu, 2019; Çekiç ve Altuntaş, 2020; Erkan ve Sop, 2018; Erol, 2019; Gözübüyük, 2015; Karaşahin, 2019; Kartal, 2019; Kaya vd., 2018; Parsak ve Kuzucu, 2020; Philips, 2020; Taner Derman ve Başal, 2013; Ulu, 2018; Varlı, 2020); çocuk ihmal ve istismarı konusunda ailelerin, öğretmenlerin, hekimlerin, okul öncesi kurum personelinin görüşleri (Kefeli, 2016; Özyürek vd., 2018; Savi Çakar ve Yazıcı Okuyan, 2017; Soyer, 2018; Uysal Bayrak, 2019), ailelerin uyguladıkları disiplin yöntemleriyle çocuk istismarının değerlendirilmesi (Akduman, 2010; Bağçeli Kahraman ve Çubukçu, 2019; Çelik, 2020) uzaktan eğitim ve pandemi süreci ile ilgili araştırmalar incelendiğinde ise, pandemi sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemleri (Christner, vd. 2021; Gamliel vd., 2021; Jayanto, 2021; Oliveira vd., 2021), uzaktan eğitim hakkında öğretmen, ebeveyn ve çocuk, okul yöneticilerinin görüşleri (Aktan Acar vd., 2021; Erol ve Erol, 2020; Konca ve Çakır, 2021; Külekçi Akyavuz ve Çakın, 2020; Yurtbakan ve Akyıldız, 2020) ile ilgili çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Uzaktan eğitim süreci, davranış bozuklukları ve çocuk istismarı ile ilgili çeşitli araştırmaların olduğu görülse de bu çalışmanın konusu olan, bu süreçte okul öncesi dönem çocuklarında görülen davranış problemlerine annelerin uyguladıkları stratejiler ve bunların çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmanın alanyazına hem uzaktan eğitim sürecinde yaşanan davranış problemleri ve bunlara yönelik geliştirilen stratejilerin belirlenmesinde hem de annelerin geliştirdikleri stratejilerin çocuk istismarı içerip içermediğini belirlemede katkı sağlayacağı ve problem davranışlara yönelik çözüm önerileri getirmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, uzaktan eğitim sürecinde annelerin çocuklarında gözlemledikleri davranış problemleri ve bunları ortadan

kaldırmak için geliştirdikleri stratejilerin neler olduğunu ve bunların çocuk ihmal ve istismarı içerip içermediğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Annelerin uzaktan eğitim sürecinde çocuklarında gözlemedikleri davranış problemleri nelerdir?
  - 1.1. Anneler davranış problemlerini nasıl tanımlamaktadır?
  - 1.2. Annelerin çocuklarında gözlemedikleri davranış problemleri nelerdir?
  - 1.3. Anneler çocuklarında gözlemedikleri davranış problemlerinin nedenleri hakkında ne düşünmektedir?
  - 1.4. Anneler davranış problemlerinin ortaya çıkma zamanlarını nasıl değerlendirmektedir?
2. Annelerin çocuklarında gözlemedikleri davranış problemlerine yönelik kullandıkları stratejiler nelerdir?
  - 2.1. Anneler bu davranış problemlerine nasıl tepki vermektedir?
  - 2.2. Annelerin davranış problemlerine yönelik çözümleri nelerdir?
  - 2.3. Annelerin davranış problemlerini ortadan kaldırmaya yönelik önerileri nelerdir?
3. Annelerin kullandıkları stratejiler çocuk istismarı içermekte midir?

1. Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, veri analizi, geçerlik ve güvenilirlik başlıklarına yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, uzaktan eğitim sürecinde ebeveynlerin çocuklarında gözlemedikleri davranış problemlerine yönelik kullandıkları stratejilerin çocuk istismarı içerip içermediği incelenmiştir. Bu nedenle yapılan bu çalışma nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmalar; gözlem, görüşme ve doküman analizi yoluyla verilerin toplandığı, doğal ortam kullanılarak algıların ve olayların ortaya koyulmaya çalışıldığı bir araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Çocukların davranışlarının çevreden bağımsız oluşması düşünülmemeyeceği için araştırmada nitel çalışma yöntemi uygun bulunmuştur. Bu çalışmada da nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yapılarak veriler toplanmıştır.

Nitel araştırmalar farklı araştırma desenleri kullanılarak yürütülmektedir. Bu çalışmada da nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Olgu bilim; bir olguya ilişkin bireyin algıları, beklentileri ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarmadır. Olgularla yaşamımızda olaylar, deneyimler, yönelimler, algılar ve kavramlar gibi farklı şekillerde karşılaşmaktayız (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu doğrultuda mevcut araştırmada, annelerin problem davranış kavramını nasıl algıladıkları, uzaktan eğitim süresince çocuklarında gözlemedikleri davranış problemleri, kullandıkları stratejiler ve bu stratejilerin çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi istendiğinden fenomenoloji tercih edilmiştir.

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmaya katılan çalışma grubunu Mardin ili Artuklu ilçesinde yaşayan ve çocuğu anaokuluna ya da anasınıfına giden 20 anne oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan örneklem grubunun seçiminde ölçüt örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Ölçüt örnekleme, önceden belirlenmiş bir takım ölçütü karşılayan durumların tamamının çalışılmasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2018). Bu örnekleme yöntemi ışığında ölçüt olarak çocuğun yaşının 3-6 yaş arasında olması, okul öncesi eğitime devam ediyor olması, özel gereksinimli olmaması belirlenmiştir. Bu ölçütlere sahip çocuğu olan yirmi anne ile görüşme yapılmıştır. Araştırmaya katılan 20 anneden 9'unun yaşları 21-30, 11'inin ise 31-40 arasındadır. Annelerin 3'ü okuma-yazma biliyor, 8'i ilkokul mezunu, 5'i ortaokul mezunu, 1'i lise mezunu ve 3'ü lisans mezunudur. Annelerin 2'si öğretmen, 1'i hemşire ve 17'si ev hanımıdır. Çocukların demografik bilgilerine bakıldığında 1 çocuğun 36-48 ay aralığında, 6 çocuğun 49-60 ay aralığında ve 13 çocuğun 61-72 ay aralığında olduğu, 7'sinin kız çocuk, 13'ünün erkek çocuk olduğu görülmektedir.

1.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Bu araştırma için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 2020/679 karar numarası ile izin alınmıştır. Araştırmada veriler görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Bu araştırmada katılımcıların çocuklarında gözlemedikleri davranış problemlerine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu alanyazın ışığında, ailelerin davranış problemleriyle ilgili görüşlerini ortaya çıkarmaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Görüşme formunda annelere; davranış problemleri, bunların nedenleri, bunlara yönelik tepkileri ve bu davranış problemlerinin çözümüne ilişkin sorular yöneltilmiştir. Görüşme soruları hazırlandıktan sonra okul

öncesi eğitimi alanında 3 uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda sorular tekrar düzenlenmiş ve görüşme formuna son hali verilmiştir.

Görüşmeler 1 Mayıs 2021-1 Haziran 2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmada verilerin toplanması için öncelikle 3-6 yaş arası çocuğu bulunan ve ana sınıfı ya da anaokuluna giden anneler belirlenmiştir. Anneler ile görüşme gönüllülük esasına göre yapılmıştır. Hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu, sağlık sürecinden dolayı yüz yüze yapıma imkânı olmadığı için annelerle telefon yoluyla yapılmıştır. Annelerin sorulara cevap verirken rahat olmaları için kişisel hiçbir bilgi istenmeyeceği söylenmiştir. Veri kaybını önlemek ve verilerin analizinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla görüşmeleri ses kaydına almak için izin alınmış ve sonrasında katılımcılarla görüşmelere başlanmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcıların açıklayıcı olmayan cevapları ek sorularla desteklenmiş, katılımcıların açıklamaları sağlanmıştır. Görüşmeler ortalama 20-25 dakika sürmüştür.

1.4. Verilerin Analizi

Görüşmelerden yirmi adet ses kaydı elde edilmiştir. Bu ses kayıtları araştırmacı tarafından Microsoft Word programı kullanılarak yazıya aktarılmıştır. Çalışmaya katılan anneler A1, A2, ... A20 olarak kodlanmıştır. Araştırmada analiz yöntemi olarak betimsel analizi kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler sorularla oluşturulan temalarla ya da gözlem ve görüşme sırasında sorulan sorular dikkate alınarak temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bireylerin görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılar yapılır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenleyip yorumlayarak okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla veriler önce sistematik ve açık bir şekilde betimlenir. Ardından betimlemeler açıklanır, yorumlanır. Daha sonra da neden sonuç ilişkileri irdelenerek sonuca ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada da annelerin uzaktan eğitim sürecinde çocuklarında gözlemedikleri davranış problemleri ve bunlara yönelik kullandıkları stratejilerin neler olduğu ve bu stratejilerin çocuk istismarı içerip içermediğini değerlendirmek amacıyla görüşler yansıtılmaya çalışılmıştır.

1.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik ve güvenirlik, araştırma sonuçlarının inandırıcılığı ve tutarlılığı açısından bilimsel araştırmanın en önemli ölçütüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada geçerlilik ve güvenirliliği sağlamak için öncelikle katılımcılara yöneltilen sorular görüşme soruları araştırmaya katılmayacak olan iki anneye sorulmuş ve soruların anlaşılabilirliği kontrol edilmiştir. Bu iki görüşme veri analizine dahil edilmemiştir. Ardından sorular uzmanlık alanı bu konu olan üç uzman ile birlikte değerlendirilerek tekrar düzenlemeye gidilmiştir. Daha sonra katılımcıların telefon numaraları alınarak katılımcılar aranmıştır. Araştırmacı katılımcılara kendini tanıtmış ve araştırmanın amacı hakkında bilgi vermiştir. Katılımcılardan gönüllü olarak araştırmaya katılmak isteyenlerle uygun oldukları gün ve saat belirlenerek görüşmeler için randevu alınmıştır. Randevu günü tekrar katılımcılar aranarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler başlamadan önce ortamda güven ortamı oluşturmak amacıyla araştırma hakkında tekrar bilgilendirmeler yapılmıştır. Görüşmeye katılan annelerden akıllarına takılan soruları sormaları istenmiş ve annelere görüşmelerin ses kaydına alınacağı, gerçek isimleri yerine kodlama yapılacağı bilgisi verilmiştir. Katılımcıların izni alındıktan sonra görüşme soruları sorularak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında araştırmacı katılımcının cevaplarına yönelik notlar almış ve görüşme sonunda katılımcılara soruları ve cevaplarını hatırlatarak eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların hepsi eklemek istedikleri bir şey olmadığını söylemiştir. Ayrıca araştırmanın inandırıcılığını artırmak için elde edilen verilere doğrudan yer verilerek transfer edilebilirlik, araştırma verilerinin analizinde bir uzmanın da görüşü alınarak uzman görüşü ve katılımcıların cevaplarının tekrar onlara iletilerek ekleme yapmalarının istenmesi ile katılımcı teyidinde başvurulmuştur. Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik inandırıcılığın sağlanması açısından oldukça önemlidir (Arastaman vd., 2018). Bu nedenle araştırmanın veri analizinde kodlar temalar ve alt temalar birbiriyle ilişkili şekilde oluşturulmuştur. Bu kodlar, temalar ve alt temalar incelenerek uzman görüşüne sunulmuş ve gerekli düzenlemeler ışığında yeniden düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir.

2. Bulgular

Bu araştırmada, katılımcıların uzaktan eğitim sürecinde çocuklarında gözlemedikleri davranış problemleri ve bunlara yönelik geliştirdikleri çözüm yolları ile ilgili görüşleri dikkate alınarak "Annelerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Çocuklarında Gözlemlendikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular", "Annelerin Çocuklarında Gözlemlendikleri Davranış Problemlerine Karşı Kullandıkları Stratejilere Yönelik Bulgular" ve "Annelerin Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular" başlıkları altında ele alınmıştır.

2.1. Annelerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Çocuklarında Gözlemedikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular

Bu başlık altında “Davranış Problemlerinin Tanımına Yönelik Bulgular”, “Annelerin Çocuklarında Gözlemedikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular”, “Davranış Problemlerinin Nedenlerine Yönelik Bulgular” ve “Davranış Problemlerinin Ortaya Çıktığı Zamanına Yönelik Bulgular” verilmiştir.

Davranış problemlerinin tanımına yönelik bulgular: Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre davranış probleminin ne olduğu ile ilgili soruya iki kişi tanım şeklinde cevap vermiş diğer katılımcılar ise davranış problemini örnek vererek açıklamışlardır. Katılımcılardan davranış probleminin ne olduğu ile ilgili tanımlama yapanlardan biri, davranış problemini olması gereken dışında sergilenen hareketler olarak, bir diğeri de davranışlardaki olumsuz değişiklik olarak ifade etmiştir.

“Çocuğun davranışlarındaki değişiklik. Yani olumsuz değişiklik.” (A17)

“Davranış problemi, olması gereken tutumun dışında sergilenen hareketler diyebiliriz.” (A18)

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre davranış problemlerinin ne olduğu sorulduğunda daha çok örnekler üzerinden cevap verdikleri görülmüştür. Çoğunluk istenmeyen davranışlardan söz etmiştir. Çoğunlukla davranış problemi olarak adlandırılan davranış söz dinlememe olarak ifade edilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak A1 ve A10 şunları ifade etmiştir:

“Hım nasıl söylesem yani mesela benim sözümü dinlememe gibi bir şey.” (A1)

“Dinlememesi. Öyle yani. Bir şey söylediğimizde dinlemiyor.” (A10)

Katılımcılar tarafından davranış problemi olarak ifade edilen çeşitli davranışlar bulunmaktadır. Örneğin küfür, yalan söyleme, eşyalara zarar verme, anneye şiddet, asabiyet, ısrarcılık, hırçınlık, inatçılık, isteklerinin olmasını bekleme, gördüğü ve başkasında olanı isteme gibi davranışlardır. Bu doğrultuda katılımcı görüşlerinden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

“İsteklerinin olmasını istiyorlar. Birinde olan şeyin kendinde de olmasını, alınmasını istiyorlar.” (A4)

“Valla bazen annelerini dövüyorlar. Kapıları, pencereleri kırıyorlar. Bunlar olabilir.” (A6)

“Mesela bazen çocuklarda var. Mesela anne böyle böyle bir şey olmuş ama bakıyorum yalan. Öyle. Mesela diyor bu seni çağırıyor ama çağırılmamış.” (A12)

Katılımcılardan biri, davranış problemi olarak dikkat eksikliğine yönelik davranışlardan konuşma esnasında karşıdakinin yüzüne bakmama, elbisesiyle oynama, vücudunda bir yer ile oynama, tırnak yeme davranışlarından bahsederken biri de davranış problemi olarak korkuya değinmiş, çocuğun yaptığı yanlış bir davranışın sonucunda korku duyarak yalana yöneldiğini ifade etmiştir. Başka katılımcılar da davranış problemi olarak yemek kurallarına uymama, büyüklerinin sözünü kesme, çocuk sayısının fazla olmasının davranış probleminin nedeni olduğu ancak davranış probleminin ne olduğuna örnek veremeyeceğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda bazı katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Valla davranış bozukluğu bence şey olabilir. Nasıl desem. Durduk yere sürekli bir yerini oynatırsa ya da oynarsa... Bana öyle geliyor. Hani bazı çocuklar bir şey konuştuğun zaman şey yapıyorlar ya, ya elbisesiyle oynuyorlar ya yüzüne bakmıyor senin konuşurken ya tırnak yemesi...” (A19)

“Bazen, hocam nasıl diyeyim. Şimdi çocuklar hani bir hareket yapınca bazılarında görüyorum bunu, ani refleks veriyorlar. Çocuklar öyle oldukları zaman üstünü kapatıyorlar falan. Korkuyorlar.” (A2)

Annelerin Çocuklarında Gözlemedikleri Davranış Problemlerine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde annelerin çocuklarında gözlemedikleri davranış problemlerinin neler olduğuna ilişkin soruya katılımcılar çeşitli davranış problemlerinden örnekler vermişlerdir. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda davranış problemleri, “Dışsallaştırılmış davranışlar” ve “İçselleştirilmiş Davranışlar” olarak iki başlık altında sunulmuştur.

Dışsallaştırılmış Davranışlar: Araştırmaya katılan katılımcılardan çoğu çocuklarında dışsallaştırılmış davranışların görüldüğünden bahsetmiştir. Bu davranışlar; bağırma, ağlama, söz dinlememe, küfretme, kardeş kıskançlığı, okula gitmek için aileyi zorlama, anneye bağlılık, ben merkezilikte artış, sürekli ilgi bekleme, televizyon ve tabletle fazla vakit geçirme, fazla abur cubur yeme ve anneye karşı çıkmadır. Bu konu ile ilgili A1 ve A3 şunları ifade etmiştir:

“Benim söylediğim şeyi yapmadığı zaman agresifleşiyorlar. İsrar ettiğimde zaten çok bağırıyorlar. İkisi de öyle. Bazen ağlıyorlar yapmamak için.” (A1)

"A.. benim tek çocuğumdur. Bazen beni dövecek gibi oluyor ama katlanıyorum. Çok şımarıktır. Tek bir tane olduğu için şımarıktır maalesef. Bazen babasına da çıkıyor. Küfrediyor hatta." (A3)

Katılımcılardan bazıları, çocuklarının okuldan uzaklaştığını, okul açıldığında da tekrar gitmek istemediğini söylemiştir. Bu konu ile ilgili A15 ve A9 şunları ifade etmiştir:

"... Uzaktan eğitim döneminde de okula gitmek istemedi zaten. Okuldan silin beni dedi. Açılınca yine bir iki gün gitti öğretmenini görmek için. Sonra ben okula gitmeyeceğim beni okuldan alın. Sildirin falan dedi. Okuldan uzaklaştı." (A15)

"... Zaten bu koronavirüs nedeniyle de okullar kapandı falan. Okuldan baya bir, çok uzaklaştılar. Eskiden daha iyidiler." (A9)

İçselleştirilmiş Davranışlar: Araştırmaya katılan katılımcılardan biri çocuğunda korku davranışları gördüğünden bahsetmiştir. Bu davranış daha önceden de var olduğunu bu süreçte de gördüğünü söylemiştir. Bu konu ile ilgili A12 şunları ifade etmiştir:

"Benim çocuklarımda hep korku var içlerinde. İki korkuyor. Bir şey olduğunda anne işte böyle oldu. Korkuyoruz. Yani hep içlerinde korku var. İki kızım var zaten ikisinde de hep korku var içlerinde." (A12)

Davranış Problemlerinin Nedenlerine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre davranış problemlerinin nedenleri "Pandemiden kaynaklı nedenler" ve "Aile ortamından kaynaklı nedenler" olarak iki başlık altında sunulmuştur.

Pandemiden Kaynaklı Nedenler: Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin nedenlerinin neler olduğu ile ilgili soruya katılımcılardan bazıları, çocukların evde kapalı kalmasını, okula gitmemesini neden olarak göstermişlerdir. Bu konu ile ilgili A11 ve A17 şunları ifade etmiştir:

"Okula gitmedikleri için bana problem çıkarıyorlardı." (A11)

"...Evde kapalı kaldığı için başladı bence bu şiddet. Vurmadır. Ya da şeye de bağlıyorum bazı izlediği çizgi filmlerden de kaynaklı. Kapalı kaldığı için. Kapalı ortamda özgür olamadığı için çocuk bu davranışları gösteriyordu." (A17)

Aile Ortamından Kaynaklı Nedenler: Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin nedenlerinin neler olduğu ile ilgili soruya katılımcılardan bazıları istediğinin yapılması, yaşları yakın kardeş, kardeş kıskançlığı, birinin kızması ya da tek çocuk olması ve bu süreçte izlediği çizgi filmler diye cevap vermişlerdir. Bu doğrultuda katılımcı görüşlerinden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

"Çocuklarımdan hepsi küçük olduğu için birbirlerinden görüp istiyorlar. Nedeni bu sanırım." (A4)

"Ondan küçük bir kardeşi var. Bir buçuk yaş küçük. Herkes onu seviyor. O da sürekli sevilme istiyor. Sürekli onu, diyelim ki H... şöyle, H... böyle. Biraz kıskançlıktan dolayı." (A10)

"Bilmiyorum. Tek olduğu içindir. Her istediğini seve seve yerine getiriyorum. Diyorum tektir bir şey olmaz. Yani o yüzden. Biliyorum kendi suçum ama." (A13)

Bir katılımcı annenin kızmaması için cevabını vermiştir. Bu katılımcı aynı zamanda evdeki huzursuz ortamın da bunu etkilediğini söylemektedir.

"Bir şey olduğunda anne korkuyoruz falan diyorlar. Bir şey mi oldu diyorum. Yok anne ama korkuyoruz. Mesela onlara kızdığımında çok üzülüyorlar. Böyle çok korkuyorlar. Yani mesela Allah korusun bir kavga olduğunda çok korkuyorlar. Yani mesela diyorlar anne keşke öyle olmasa. Yani evde mesela bir tartışma oluyor. Hani her evde olur. Eşimle bir tartışma olduğunda korkuyorlar. Sonra eşim ben sevinçli olduğumuzda anne barıştınız mı anne diyorlar. Çok mutlu oluyorlar." (A12)

Davranış Problemlerinin Ortaya Çıktığı Zamanına Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili soruya çok çeşitli cevaplar verilmiştir. Katılımcıların en çok üzerinde durdukları çocukların istediği bir şeyi yaptıрма, istediğinin olmaması ya da kendisinde bir şeyin istenmesi durumunda bu davranışları gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Bu konu ile ilgili A1 ve A18 şunları ifade etmiştir:

"İstekleri olmadığında, yaptırmak için..." (A1)

"Ondan bir şey istediğimizde mesela... Yapmasını istediğimiz..." (A18)

Katılımcılardan bazıları da uzaktan eğitim sürecinde okula gidememesi nedeniyle ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda bazı katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

"Bu hastalık başladığından beri öyle. Eskiden de vardı biraz ama bu hastalıktan dolayı daha da fazla oldu. Yani okuldan koştular." (A9)

"Okula gitmedikleri için bana problem çıkarıyorlardı." (A11)

"İşte, belki şeyden dolayı fark ettim ben pandemiden dolayı uzun bir süre evde kaldı. Bir yıl falan diyelim." (A19)

Katılımcılardan bazıları, çocuklarında bu süreçte kardeş kıskançlığı görüldüğünü belirtmişlerdir. Kardeşlerinde olanı isteme, kardeşlerinin istediğini yapmak istememe gibi davranışlar gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda bazı katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

"Kardeşi oynamak istediğinde didişme oluyor." (A2)

"Yeni görüyorum. Beş tane çocuğum var. Yaşları yakın o yüzden böyle yapıyorlar." (A4)

"Yani bir insanı kıskandığında... Yani mesela abisi ondan bir yaş büyüktür. Ona bir şey alıyorum. Ona gelmiyor. O da kıskanıyor yani. Kıskandığı için inatlaşıyor." (A13)

Katılımcılardan iki tanesi de gözlemledikleri davranış problemlerinin başkalarının yanında ortaya çıktığını ifade etmişlerdir.

"Dışarda başkalarını gördüğü zaman yapıyor. Evde biri olduğu zaman yapıyor. Tek başına yapmıyor." (A8)

"Özellikle kalabalık ortamlarda... Yabancı birini gördüğü zaman..." (A15)

Katılımcılardan biri de bu durumun çocuğun ruh hâline göre ortaya çıktığını ifade etmiştir. Çok mutlu ve çok öfkeli gibi aşırı duygu durumlarından gözlemlendiğini belirtmiştir.

"...Çok mutlu ve çok öfkeli olduğu zamanlarda ortaya çıkıyor." (A15)

Katılımcılar çocuklarındaki davranış problemlerinin çocukla ilgilenilmediği durumlarda, çocuğa kızıldığı zaman, çocuk hata yaptığı zaman ortaya çıktığından bahsetmiştir. Bu konu ile ilgili A2 ve A14 şunları ifade etmiştir:

"Bilmiyorum ki. Ya bazen hata yaptığı zaman, nasıl diyeyim size, benden çekindiği oluyor. Ona diyorum hata yaptığın zaman ben sana kızmıyorum ama söyle yaptım diye ya da şöyle yaptım diye. Kabul et ki sana kızmayım. İlk başta bana söyle. İlk başta sen söyle, diyorum." (A2)

"Yani bilmiyorum. Hani ben onunla mı ilgilenmiyorum? O zamanlar çıkıyor belki. Her gün oluyor." (A14)

2.2. Annelerin Çocuklarında Gözlemledikleri Davranış Problemlerine Karşı Kullandıkları Stratejilere Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcıların davranış problemi ile karşılaştıklarında kullandıkları stratejilerin neler olduğu ile ilgili sorudan elde edilen verilere göre bu başlık "Müdahale stratejileri", "Çözümleme stratejileri" ve "Öneriler" olarak sunulmuştur.

Müdahale Stratejileri

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemleri karşısında nasıl tepki verdikleri ile ilgili soruya çok çeşitli cevaplar verilmiştir. Ama katılımcıların çoğunluğu sakin kalmayı ve konuşmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Bu konu ile ilgili A1 ve A15 şunları ifade etmiştir:

"Şöyle, onlara söylüyorum. Konuşarak çözmeye çalışıyorum. Fiziksel olarak bir şey yapmıyorum. Yapmadım da bugüne kadar." (A1)

"Öncelikle çok sinirleniyorum. Çok aşırı tepki vermemeye çalışıyorum. Çok üzülüyorum ben de ama elimden geldiğince öfkeli değil de ona sakin yaklaşmaya çalışıyorum. Doğrusunu isterseniz onun da pek faydasını görmüyorum. Öyle yani çabalıyorum." (A15)

Katılımcılardan bazıları çocuklarının istediğini yaparak bazıları ise istediğini yapmayarak tepki verdiklerini, bazıları çocuklarının bu davranışları karşısında onlara fiziksel şiddet uyguladıklarını, çocuklarına bağırarak, kızdıklarını ifade ederken bazı katılımcılar da çocuklarının bu davranışlarına üzülmüş kırılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda bazı katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

"İstedikleri şeyleri yapıyorum. Beni rahat bıraksın diye. Yani bir şey istedikleri zaman alıyorum. Ağlama falan olmasın diye." (A4)

"Valla kendimi tutuyorum. Diyorum hani ona dokunmayım. Çocuktur. Dövmemek için ama bazen çok insan sinirleniyor. Bir iki tokat atıyoruz ona ama oturmuyor. Hani bazen çok yaramaz oluyor." (A8)

“Valla hocam zaten ben sinirliyim. Sinirleniyorum, bağıriyorum. Ona yüz vermiyorum. Yani vurmuyorum sadece bağıriyorum.” (A14)

Katılımcılardan iki tanesi, çocuklarının bu davranışları karşısında ruh hâllerine göre tepki verdiklerinden bahsetmişlerdir.

“O anki benim, benim o anki psikolojik durumuma bağlı. O an bir şeye üzgünsem, moralim bozuksa hemen karşı çıkabiliyorum. Yok değilse “Evet, haklısın şimdi uyumak istemiyorsun. O zaman iki tane daha saklambaç oynayalım. Sonra uyuyalım. Çok yorgunuz. Biliyor musun? Hasta olurum. Hasta olursam bana kim bakacak. Size kim bakacak.” Bu şekilde.” (A18)

“Bazen insan ister istemez sinirlidir. Bazen insan mutludur. Bazen insan üzgündür. Güzellikle... Yani mesela sinirleniyorum. Diyorum kızım şimdi benimle konuşma sonra söyleyeceğim size ya da mesela onları tutuyorum. Diyorum kızım bak böyle iyidir, böyle kötüdür. Böyle yapmayın ya da şöyle yapmayın.” (A12)

Katılımcılardan biri, bazen sevgi gösterdiğini bazen sinirlenip kızdığını ifade etmiş, biri de çocuğu kardeşini kıskandığı için onun istediği şekilde, överek tepki verdiğini söylemiştir. Başka bir katılımcı da çocukları arasındaki çekişmeyi doğal karşıladığını ve bu durumlarda güldüğünü ifade etmiştir.

“Birbirlerini dövüyorlar. Ben gülmekle kalıyorum onlara. Öyle fazla bir kavga edip ağlayacaklar diye bir şey değil. En fazla kardeşi gel benimle oyna. O da diyecek yok ben gelmeyeceğim, ben istemiyorum. Kardeşi de gidip ona vuracak. Niye seninle oynamayacağım diyorsun diyecek. O da diyor işte illaki geleceksin. Onlar öyle didiği zaman benim hoşuma gidiyor, zaten gülüyorum onlara. Sorun olarak görmüyorum bunları.” (A2)

Çözümleme Stratejileri

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemleri karşısında nasıl çözüm buldukları ile ilgili soruya katılımcılardan çeşitli cevaplar alınmıştır. Bazı katılımcılar bir çözüm bulamadıklarını ya da sorun olarak görmedikleri için çözüm düşünmediklerini ifade etmişlerdir.

“Bir sorun olarak görmeğim için bir çözüm de düşünmedim.” (A2)

“Valla çözemiyorum. Çözebilsem... Çözüm bulamıyorum devam ediyorlar böyle davranmaya.” (A4)

Katılımcılar davranış problemlerine çözüm olarak, çocuklarını bir şeylerden mahrum bırakmakla tehdit ettiklerini, onları korkuttuklarını, çocuğun o an üzerine gitmediğini, sakinleşmesini beklediğini, konuşarak halletmeye çalıştıklarını, çocuklarının bu davranışları karşısında onların isteklerini yapmadıklarını ya da isteklerini yaptıklarını bu şekilde çözüm bulduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazıları da çocuğuna bu davranışlarından sonra sevgi ile yaklaştığında çocuğun daha ılımlı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda bazı katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Bazen diyorum bak sana ceza vereceğim. Bak sana şunları vermeyeceğim.” (A8)

“O an da sakinleşmelerini bekliyorum. Sonra başka şekilde ikna etmeye çalışıyorum. Zoramamaya çalışıyorum onları.” (A1)

Katılımcılardan bazıları da çocuğun davranışı yaptığı ortama göre çözümlendiğini, başkalarının yanında hatasını söylemeyip daha sonra onu uyardığını, çocuğunun dikkatini başka bir şeye yönlendirerek onun olumsuz davranışı bırakmasını sağladığını, çocuğuyla çocuk gibi konuştuğu zaman çocuğun rahatladığını ifade etmiştir. Katılımcılardan biri de çocuğun davranışlarını çözümlenmede anne baba tutumunun önemli olduğunu, eğer tutarlı anne baba tutumu yoksa bir çözüm olmadığını ifade etmiştir.

“Mesela şiddet mi gösteriyor babaya “Oğlum bak burada ne var?” O şekilde dağıtıyordum ben. Başka şeyler gösteriyordum. Etkinliğe yöneltiyordum. O şekilde dikkatini dağıtıyordum. O şekilde davranışını söndürmeye çalışıyordum. O da zaten bir yerden sonra babaya vurmaya unutupordu mesela. Kumanda falan atması çok vardı bizimkinin. Dikkatini dağıtıyordum. Öyle değiştiriyordum.” (A17)

“...Yani hani her istediklerini çok böyle alma taraftarı da değilim. Hani her istediklerini yapayım. Mesela bir şeyde oluyor mesela anne baba rolü de çok önemli. Hani anne hayır dedi mi baba evet dedi mi o da çocuğun dengesini bozuyor. Bu da oluyor muhtemelen. Yani benim hayır dediğim şeye bazen baba evet diyebiliyor. O da çocuğun aklını karıştırıyor. Biraz da bizden kaynaklı. Yani ben orada çocuğu suçlamıyorum. Bence anneyle babayla alakalı.” (A19)

Çözüm Önerileri

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerini ve çözümleri göz önünde bulundurarak başka çözüm önerisi sunmaları ile ilgili soruya bazı katılımcılar çözüm önerisi sunmamıştır. Bunun dışında çeşitli cevaplar vardır. Genel olarak katılımcılar konuşarak, anlayışlı davranarak çözüm bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Çözüm kesinlikle kaba kuvvetle veya dövmekle veya sert davranışlarla olmuyor. Belki bir sevgi gösterisi yaparak falan... Bir daha küfretmezsen bir daha şunu yapmazsan falan diye çözümler bulmaya çalışıyorum.” (A15)

“Anlayışlı davranmalı aileler. Çünkü hani ben kendi okuldaki öğrencilerime de yani okuldan uzaklaştılar. Yani çok doğal bir şey. Bizim dönemimizde böyle olsa biz de aynı şeyleri yaşadık uzaktan eğitim sürecinde. Hani çocuklar iletişimsiz kaldı. Muhatapları yok. Kimseyle, kendi yaşlarıyla, bir araya gelip oyun kurma şeyleri yok. Zaten normalde o apartman şeylerinde de yok da. Hani işte çocukla konuşmak, onunla beraber etkinlik yapmak...” (A17)

Katılımcılardan bazıları da anne babanın kendilerini düzeltmeleri gerektiğini, kendilerinin bir hata yaptıklarını düşündüklerini ifade etmiştir.

“Önce kendimizi değiştirmemiz lazım aslında çocukların değişmesi için. Önce kendimde bir şeyler arıyorum. “Acaba nerede yanlış yapıyorum, anlatamıyor muyum?” diyorum acaba.” (A7)

Katılımcılardan biri çocuklara kurallar koyarak orta yol bulmanın çözüm olabileceğini ifade etmiştir.

“Şu an kurallar koymaya çalışıyorum. Hem onların istediği şeyleri yapıyorum hem de benim istediğim şeyleri yapıyorum.” (A1)

Katılımcılardan biri ikna etmeye çalışmak gerektiğini biri de çocuğun istediğini yaparak çözmek gerektiğini ifade etmiştir.

“Her çocuk farklı. Zor ikna ediyoruz onları. Her şeyin farklıdır. Bazı çocukları görüyorum çevrede anneleri ne derse o. Benimkiler öyle değil onların dediğinin olmasını istiyorlar.” (A5)

“Sürekli onların huyuna suyuna gitmek sürekli onların dediğini yapmak...” (A11)

Katılımcılardan biri de çocuğun anneye güvenmesinin, yapılacak işlerin planlı, düzenli olmasının davranışların normale dönmesini sağladığını ifade etmiştir.

“... Düzen olduğunda, plan olduğunda çocuklar aslında düzeni, planı çok severler. Kendilerini daha güvende hissediler. Böyle olduğunda daha güzel oluyor. Bir de şey hocam. Size güvenmesi lazım. Verdiğiniz sözü tutmanız gerekiyor. Evet, biz bundan sonra oyun oynayacağız dediğinde yok eğer bir gün oynayıp iki gün oynamıyorsan çocuk sana güvenmez. Güvenmezse de yaygarayı koparır. Ama sana güveniyorsa o zaman işler daha kolay oluyor.” (A18)

2.3. Annelerin Kullandıkları Stratejilerin Çocuk İstismarı Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcıların davranış bozukluklarına yönelik kullandıkları stratejiler çocuk istismarı açısından incelendiğinde çalışmanın bu bölümü “Fiziksel İstismar” ve “Duygusal İstismar” olarak iki başlık altında ele alınmıştır. Bu iki istismar türü dışında katılımcıların çoğunun çocuklarına karşı anlayışlı olmaya çalışıp, onlara yönelik istismar içeren davranışlardan kaçındıkları görülmüştür.

Fiziksel İstismar

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre, annelerin bazılarının çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerine karşı fiziksel istismar içeren davranışlarda buldukları görülmüştür. Bazı katılımcılar çocuğunun problem davranışı karşısında sinirlenip tokat attığını söylemiştir.

“Valla kendimi tutuyorum. Diyorum hani ona dokunmayım. Çocuktur. Dövmemek için ama bazen çok insan sinirleniyor. Bir iki tokat atıyoruz ona. Ama oturmuyor. Hani bazen çok yaramaz oluyor.” (A8)

Duygusal İstismar

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere göre, annelerin bazılarının çocuklarında gözlemledikleri davranış problemlerine karşı duygusal istismar içeren davranışlarda buldukları görülmüştür. Katılımcılardan bazıları çocuklarının davranış problemlerine karşı bağırıp, kızdıklarını ifade etmişlerdir.

“Valla hocam zaten ben sinirliyim. Sinirleniyorum bağırıyorum. Ona yüz vermiyorum. Yani vurmuyorum sadece bağırıyorum.” (A14)

“Ben kızıyorum. Yani konuşarak diyorum ver kardeşlerine. Sana da aldım onlara da aldım. Böyle.” (A16).

Sonuç ve Değerlendirme

Katılımcıların çoğunluğu, davranış problemi olarak inatçılık, söz dinlememe, yalan söyleme, hırçınlık gibi davranışları ifade etmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde öğretmenlerle yapılan bir çalışmada da (Yağan-Güder vd., 2018) benzer davranışların davranış problemi olarak ifade edildiği görülmüştür. Çalışma, bu sonucu desteklemektedir. Katılımcılardan biri, davranış problemi olarak dikkat eksikliği, tik bozukluğu gibi problemlerden bahsetmiştir. Alanyazın incelendiğinde

ebeveynlerin tutumları ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiye yönelik bir çalışmada (Taner-Derman ve Başal, 2013) bazı ebeveynlerin aynı şekilde cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu bulgu yapılan araştırmayı destekler niteliktedir. Katılımcılardan bazıları, çocuklarının uzaktan eğitim sürecinde tablet ve televizyonla çok vakit geçirdiğini ve bunun da çocukların davranışlarında olumsuz değişiklik oluşturduğunu belirtmişlerdir. Sallayıcı ve Yöndem (2020) yapmış oldukları çalışmada oyun bağımlılığının davranış probleminin artmasıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Başka bir çalışmada da (Erol ve Erol, 2020) ilkokul öğrencilerinin ebeveynleri tarafından, uzaktan eğitim süreci dışında, davranış problemi sergilememesi için tablet ve televizyona yönlendirildiği söylenmektedir. Ayrıca aynı çalışmada eğlenmek, vakit geçirmek için çocukların bu araçlara yöneldiği ve bunları bırakmak istemedikleri için problem davranış sergiledikleri ifade edilmiştir. Katılımcılardan bazıları, uzaktan eğitim sürecinde çocukların okuldan uzaklaştığını ifade etmişlerdir. Yurtbakan ve Akyıldız (2020)'in yapmış olduğu çalışmada da ebeveynler çocuklarının okuldan uzaklaştığını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan biri, çocuğun paylaşmama davranışını davranış problemi olarak ifade etmiştir. Kılıç, Kalkan ve Avcı (2021) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin davranış problemlerine yönelik görüşleri örnek bir olay üzerinden değerlendirilmiştir. Bu olayda yer alan çocuğun paylaşmama davranışı öğretmenler tarafından da davranış problemi olarak algılanmıştır. Ancak yine alanyazın incelendiğinde bu davranış okul öncesi dönem çocuklarında görülmesi normal, gelişimsel bir davranıştır (Senemoğlu, 2018).

Katılımcılardan biri çocuklarında var olan korkunun bu dönemde de olduğunu, konuşarak gidermeye çalıştığını ifade etmiştir. Erol ve Erol (2020), tarafından ilkokul öğrencilerinin velileri ile yapılan çalışmada çocukların bu uzaktan eğitim döneminde virüsten korktukları, bu yönde bir korku kaygı geliştirdikleri belirtilmiştir. Katılımcılardan biri, çocuk sayısının fazla olmasından dolayı davranış problemi olarak gördüğü çocuklardaki ısrar etme, gördüğünü isteme davranışını çocuğun istediğini yaparak çözümlendiğini, kendini rahat bırakmaları için bunu yaptığını ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise tek çocuğa sahip olduğunu ve bu nedenle çocuğunun daha çok üstüne düştüğünü, isteklerini yapmasına izin verdiğini söylemiştir. Erol (2019)'un yapmış olduğu çalışmada tek çocuklu annelerin daha az kontrollü, çocuk sayısı arttıkça annelerin aşırı kontrollü oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yapılan başka çalışmalarda kardeş sayısının çocuklardaki davranış problemlerine etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır (Işık, 2021; Yoldaş, 2020). Yapılan başka araştırmalarda ise kardeş sayısının problemleri davranış göstermede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Eratay, 2011; Liman, 2020). Yapılan çalışmada da katılımcının kardeş sayısını davranış problemi için bir etken olarak öne sürmesi araştırmacının, bu çalışmayı desteklediğini göstermektedir. Ayrıca farklı bir sonuç olarak Almanya'da yapılan bir çalışmada da pandemi sürecinde, ilkokul çocuklardan özellikle tek çocuk olanların problemleri davranış gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Christner vd., 2021). Araştırmalarda farklı sonuçlar çıkması çocuklarda görülen davranış problemlerinde çocuk sayısından ziyade anne babanın tutumunun etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Katılımcılardan bazıları davranış bozukluklarının nedenlerini pandemiden kaynaklı olduğunu ifade ederken bazıları da aile ortamından dolayı ortaya çıktığını belirtmiştir. Alanyazın incelendiğinde Kay ve Sağlam (2021)'in yapmış oldukları çalışmanın sonucunda, çocukların pandemi sürecinde evde kalmalarının, ebeveyn ile iletişimde yaşanan sorunların davranış problemlerinde artışa neden olduğunu göstermiştir. Aynı şekilde Arı-Arat ve Ogelman (2021)'in yapmış oldukları çalışmada da çocukların uyku düzenlerinin bozulduğu, sokağa çıkma ile ilgili olumsuz tutum sergileyen çocukların bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Erol ve Erol (2020)'un ve Kaplan ve Uğurlu (2023)'ün yaptıkları çalışma sonuçlarında bu süreçte çocukların korku ve kaygı düzeylerinde artış olduğunu belirlemişlerdir. Turhal (2023)'in yapmış olduğu çalışmada pandemi döneminde anne babaların yaşadıkları endişelerin çocukların da yaşamalarına neden olduğu belirtilmiştir.

Katılımcılardan bazıları çocuklarında gözlemedikleri davranışları problemlerinin pandemi sürecinde ortaya çıktığını söylerken bazıları da var olan davranış problemlerinde artış olduğunu belirtmiştir. Alanyazın incelendiğinde Döğer ve Kılınc (2021)'in yapmış oldukları çalışmada çocuklarda pandemi dönemi öncesine göre davranış değişiklikleri yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Oliveria vd., (2021)'nin yapmış oldukları çalışmada da pandemi sürecinde ebeveyn ve çocuk çatışmasının çocuklardaki davranış problemlerini arttırdığı belirlenmiştir. Kaplan ve Uğurlu (2023)'ün yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin pandemi döneminde öğrencilerdeki davranış problemlerinde artış olduğunu gözlemedikleri görülmüştür.

Katılımcılardan elde edilen verilere göre katılımcıların kullandıkları bazı müdahale stratejileri bulunmaktadır. Katılımcılardan biri, anne baba tutumunun çocuklardaki davranış problemlerini çözmede önemli bir etken olduğunu ifade etmektedir. Anne baba tutarlı davranıyorsa davranış problemi daha aza inmektedir. Çocuğun davranış problemini anne baba farklı tepki veriyorsa bu durumda problem davranış artış gösterebileceği düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde araştırmadan elde edilen bu bulguyu destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Gözübüyük (2015)'ün yaptığı çalışmada anne baba tutumunun çocuklardaki davranış problemlerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Varlı (2020)'nin yapmış olduğu çalışmada da çocukların davranış problemlerini anne babanın tutumuna göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Parsak ve Kuzucu (2020)'nin yaptığı çalışmanın sonucunda olumlu tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarında davranış problemi görülme oranının daha az olduğunu tespit etmişlerdir. Topçu Bilir ve Sop (2021)'un yapmış

oldukları çalışmada da ailelerin evde bir arada daha çok vakit geçirmelerinin davranış problemlerini azalmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yapılan başka bir çalışmada da ailelerin bu süreçte işlerini kaybetmesi gibi nedenlerle olumlu tutumlarını cezalandırıcı tutuma çevirmeleri çocukların davranış problemi ortaya çıkarmasına da neden olduğu sonucunu ortaya koymuştur (Halty vd., 2021).

Katılımcılardan biri, annenin çocuğa güven vermesinin çocukta davranış problemlerinin çözümünde etkili olduğunu, çocuk anneye güvendiği takdirde problem davranış göstermeyeceğini ifade etmektedir. Bu bulgu yapılan bir çalışma ile desteklendiği görülmüştür. Işıkoğlu ve Kesebir (2020)'in yaptığı çalışmada orta çocuklukta çocuğun güvenli bağlanması davranış problemlerinin ortaya çıkışı ile ilgilidir. Güvenli bağlanma gerçekleştirmiş çocuklarda davranış problemi daha az görülürken tersi durumda davranış problemi fazla görülmektedir. Katılımcılardan biri, çocuğuna ilgi gösterdiğinde davranış problemi sergilemediğini ifade etmiştir. Alanyazın incelendiğinde psikolojik danışmanlarla yapılan bir çalışmada (Güner-Yıldız vd., 2020) davranış problemi sergileyen çocukların genellikle aile ilgisinden yoksun oldukları ifade edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilere göre katılımcıların kullandıkları bazı çözümleme stratejileri de bulunmaktadır. Katılımcıların çoğu, çocuklarında gözlemedikleri davranış problemlerine karşı çözüm olarak onlarla konuşmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde davranış problemi gösteren çocuklara öğretmenlerin uyguladıkları stratejilerden biri de sözlü olarak uyarmak olduğu görülmüştür (Kılıç vd., 2021). Bu sonuç ve yapılan başka çalışmalar (Yağan-Güder vd., 2018; Öngören Özdemir ve Tepeli, 2016; Özer vd., 2014) yapılan araştırmayı destekler niteliktedir.

Katılımcılardan elde edilen verilere göre katılımcıların çocuklardaki davranış problemlerine yönelik çeşitli önerilerinin olduğu görülmüştür. Katılımcılardan bazıları bir öneri sunamazken diğer katılımcılar kendi davranışlarını düzenleme, çocuğa güven verme, kurallar koyma şeklinde öneriler sunmuştur. Alanyazın incelendiğinde Erol (2019)'un yapmış olduğu çalışmanın sonucuna göre saplantılı, aşırı anneliğin çocuklarda davranış problemine neden olduğu bulunmuştur. Bu sonuç ile annelerin kendi davranışlarını düzenlemesi ve çocuklara güven vermek gerektiği önerisi birbirlerini destekler niteliktedir. Parsak ve Kuzucu (2020)'nin yapmış oldukları çalışmada da ebeveyn tutumlarının çocuklardaki davranış problemlerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcılarla yapılan görüşme sonrasında elde edilen sonuçlara göre ebeveynlerden bazılarının çocuklarına fiziksel şiddet uyguladıkları, çocuğa ruh haline göre karşılık verdikleri, çocuğa bağırıp kızdıkları, çocuk ile ilgilenmedikleri görülmüştür. Bu sonuçlar karşısında ailelerin çocuklarına fiziksel ve duygusal olarak istismar uyguladıkları görülmüştür. Ailelerin çocuklarında gözlemedikleri bu davranışlara karşı bu şekilde verdikleri tepkiler ve çözüm yolları çocukların problem davranışlarının artmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde de Bağçeli Kahraman ve Çubukçu (2019)'nin yaptığı araştırmada istismar düzeyi ile davranış problemi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki çıkması bu çalışmayı destekler niteliktedir. Ailelerin çocuklarındaki davranış problemlerine olumsuz tepki vermeleri bu davranışlara çözüm bulmada engel olduğu söylenebilir. Çocuğa tokat atma, dayak atma, sarsma ve kulak çekme gibi davranışlar fiziksel istismardır (Erdoğan ve Aslan, 2020). Bu istismara maruz kalan çocukların psikolojik olarak da etkilenmeleri toplum açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir (Gökalp vd., 2018). Ayrıca Akduman (2010)'ın yapmış olduğu çalışmada okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin çocuklarının bazı davranışlarına karşı kullandıkları fiziksel ve sözlü cezaların çocuk istismarı olduğu ifade edilmiştir. Annelerin kullandıkları stratejilerin çocuk hakları açısından değerlendirilmesi yapıldığında da çocukların davranışlarına karşı tokat atma, dayak atma, çocuğa bağırma davranışları çocuklar için olumsuz muamele olarak değerlendirilebilir. Çocuk hakları kavramı, 1924 Çocuk Hakları Bildirgesi'nin yayınlanmasıyla gündeme gelmiş olsa da 1989 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile dünyaya duyurulmuş bir kavramdır. Çocukların korunması, sahip oldukları haklar, yetişkinlerin çocuklara sahip çıkması, çocukların refahı açısından oldukça önemlidir (Erbay, 2009). Çocuklara uygulanan istismar içeren davranışlar çocuk haklarına aykırıdır (Karakaş ve Çevik, 2016). Çocukların yararına olmayan, onları fiziksel, ruhsal yönden yıpratıcı tüm davranışlar çocuk istismarıdır ve çocuk haklarına aykırıdır.

Öneriler

Bu çalışma sonucu elde edilen sonuçlar dikkate alındığında şu önerilerde bulunulabilir:

- Annelerin çocuklarında gözlemedikleri davranış problemine nasıl çözüm bulacaklarını bilmedikleri görüşme bulgularından elde edilmiştir. Bu nedenle ailelere okul psikolojik danışmanın da desteği ile davranış problemleri ve çözüm yollarıyla ilgili seminer verilebilir.
- Uzaktan eğitime erişemeyen çocukların okuldan uzaklaştığı araştırma bulgularından elde edilmiştir. Bu nedenle okul öncesi çocuklarının uzaktan eğitim sürecinde okuldan kopmamaları için ailelere okul tarafından hazırlanan kitleler gönderilebilir.
- Ailelere çocukların davranışlarına yönelik uyguladıkları stratejilerin çocuk istismarı olup olmadığı ve bu davranışların çocuklar üzerindeki etkileri hakkında bilgi sahibi olmaları için eğitimler verilebilir.

- Pandemi nedeniyle bu çalışmada yapılamamış olsa da annelerin çocuklara yönelik tepkilerinin nasıl olduğu evlerde gözlem yapılarak da incelenebilir.
- Bu çalışmada çocukların uzaktan eğitim sürecindeki davranış problemleri ile ilgili annelerin görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Başka bir çalışmada öğretmenlerin görüşlerine yer verilerek uzaktan eğitim süreci sonrasında sınıflarda görülen davranış problemleri değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Akduman, G. G. (2010). Okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin uyguladıkları disiplin yöntemlerinin çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 38-49.
- Aktan Acar, E., Erbaş, Y.H. ve Eryaman, M.Y. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 31-54.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ. ve Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: Kuramsal bir inceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75. doi:10.23891/efdyu.2018.61
- Arı-Arat, C. ve Ogelman, H. G. (2021). COVID-19 "Evde Kal" sürecinin anne görüşlerine göre okul öncesi dönem çocuklarının günlük yaşamlarına yansımaları. *Çocuk ve Medeniyet*, 6(11), 31-53.
- Austin, V. L. ve Sciarra, D. T. (2015). Giriş. M. Özkes (Çev. Ed.). *Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar* (s. 1-25) içinde. Ankara: Nobel Kitap.
- Bağçeli-Kahraman, P. ve Çubukçu, A. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının annelerinin istismar düzeyleri, ebeveyn tutumları ve çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişki. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 1304-1331.
- Christner, N., Essler, S., Hazzam, A. & Paulus, M. (2021). Children's psychological well-being and problem behavior during the COVID-19 pandemic: An online study during the lockdown period in Germany. doi:10.31234/osf.io/mgqzt
- Çekiç, A. ve Altuntaş, Ç. (2020). Aile eğitim programının annelerin ebeveynlik davranışlarına ve çocuklarında gözlenen davranış problemlerine etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(31), 3867-3898. doi: 10.26466/opus.704706ulu
- Çelik, İ. (2020). *Okullarda Soruşturma Konusu Olan Çocuk İstismarı ve İhmali Olaylarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Döger, S.S. ve Kılınc, F.E. (2021). Okul öncesi dönemdeki çocukların Kovid 19 pandemisinde ev karantinası yaşamları. *Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-14.
- Eratay, E. (2011). Okul öncesi çocuklarında davranış problemleri. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 2347-2362.
- Erdoğan, Y. ve Aslan, D. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 104-132. doi: 10.17860/mersinefd.629158
- Erkan, N.S. ve Sop, A. (2018). Ebeveyn tutumları, davranış problemleri ve okula hazır bulunuşluk arasındaki ilişkinin öz-düzenlemenin aracılık rolü ile incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 43(196), 27-47. doi: 10.15390/EB.2018.7474
- Erol, E.T. (2019). *Anne - baba tutumları ile 5-10 yaş grubu çocukların davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Erol, M. ve Erol, A. (2020). Koronavirüs pandemisi sürecinde ebeveynleri gözünden ilkökul öğrencileri. *Millî Eğitim Dergisi*, 49(1), 529-551.
- Gamliel, K.H., Levy, S. & Dollberg, D.G. (2021). Mediation of mothers' anxiety and parenting in children's behavior problems during COVID-19. *Journal of Child and Family Studies*, 30, 2732-2743. doi:10.1007/s10826-021-02115-x.
- Gökalp, Y., Kaya, S. ve Övün, A. (2018). Kadın ve çocuk istismarı. *Akademik MATBUAT*, 2(1), 61-77.
- Gözübüyük, N. (2015). *Okul öncesi dönem çocuklarında davranış sorunlarının anne-baba tutumu ve öz-kontrol ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Güner Yıldız, N., Akın, E. ve Okatan, İ. (2020). Okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerin problem davranışlarına ve uygulamalı davranış analizine ilişkin görüşleri. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 1808-1838.

- Halty, L., Halty, A. & Gregorio, V. (2021). Support for families during COVID-19 in Spain: The iCygnus online tool for parents. *Universidad De Comillas*, 3(5), 28049. doi:10.1007/s10578-021-01172-z.
- Işık, E. (2021). Erken çocuklukta görülen davranış problemlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(40), 183-226.
- Işıkoğlu, R.B. ve Kesebir, S. (2020). Orta çocuklukta güvenli bağlanma ve ödül-ceza kullanımı ile davranış problemleri arasındaki ilişki. *Üsküdar Üniversitesi Psikoloji Araştırmaları Sempozyumu*, 43-47.
- Jayanto, E., Koesma, R.E. ve Soetikno, N. (2021). The role of fathers' parenting stress and his parenting styles on behavior problems in children during the Covid-19 pandemic. *Advances in Health Sciences Research*, 41, 137-147.
- Kaplan, İ. ve Uğurlu C.T. (2023). Kovid 19 pandemi süreciyle ilgili okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBUEFD)*, 23(1), 118-141.
- Karakaş, B. ve Çevik, Ö.C. (2016). Çocuk refahı: Çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 887-906.
- Karashaşin, N. (2019). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklarda görülen problem davranışlar ile annelerinin eleştirel düşünme becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Kartal, B. (2019). *Okul Öncesi Dönemi Çocuklarında Görülen Davranış Problemleri İle Anne-Çocuk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Kay, M. A. ve Sağlam, M. (2021). Covid-19 salgını sürecinin ailede ebeveyn tutumları ile çocuklarda duygusal ve davranışsal durumlar açısından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(3), 1115-1130. doi: 10.33715/inonusaglik.986414
- Kaya, G., Açar, D. ve Güneş, G. (2018). 0 – 12 yaş çocuklarda problem davranışları olumlu yönde geliştirme süreci. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 167-187. doi: 10.30794/pausbed.414802.
- Kaya, İ. (2016). *Yaşam becerileri programının (ybp) 4 yaş çocukların problem davranışlarına ve sosyal becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kefeli, H. (2016). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali Davranışları ile Kurum Personelinin Konuya İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Konca, A.S. ve Çakır, T. (2021). Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile okul öncesi eğitimden ilkökula geçiş hakkında veli görüşleri. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 520-545.
- Külekçi Akyavuz, E. ve Çakın, M. (2020). Covid-19 salgınının eğitime etkisi konusunda okul yöneticilerinin görüşleri. *Turkish Studies*, 15(4), 723-737. doi:10.7827/TurkishStudies.44140
- Kılıç, M., Kalkan, S. ve Avcı, C. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklardaki problem davranışı belirleme ve davranışa müdahale stratejileri. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 38-52. doi:10.33308/26674874.20213512.
- Koçtürk, N. (2018). Çocuk ihmali ve istismarını önlemede okul çalışanlarının sorumlulukları. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 38-47.
- Liman, B. (2020). 60-72 aylık çocukların sosyal yetkinlik ve davranış durumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 8-19.
- Oliveira, T.D.O., Costa, D.S., Alvim-Soares, A., de Paula, J.J., Kestelman, I., Silva, A.G., Malloy-Diniz L.F. & Miranda D.M. (2021). Children's behavioral problems, screen time, and sleep problems' association with negative and positive parenting strategies during the COVID-19 outbreak in Brazil. *Child Abuse & Neglect*, 1-13. doi:10.1016/j.chiabu.2021.105345
- Öngören-Özdemir, S. ve Tepeli, K. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin saldırgan davranışlarla baş etme stratejilerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(2), 51-70.
- Özer, B., Bozkurt, N. ve Tuncay, A. (2014). İstenmeyen öğrenci davranışları ve öğretmenlerin kullandıkları başa çıkma stratejileri. *Turkish Journal of Educational Studies*, 1(2), 152-189.
- Özyürek, A., Çetin, A. ve Yıldırım, R. (2018). Aile hekimi ve öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki görüş ve tutumları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 436-453.

- Parsak, B. ve Kuzucu, Y. (2020). Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal becerilerinin rolü. *Uluslararası Akademik Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 347-374. doi: 10.47793/hp.778702.
- Philips, S.L.A. (2020). *Teacher And Parent Perspectives Regarding Cahallenging Behavior Of Preschool Children Of Deployed Parents*. Doktora Tezi, Walden Üniversitesi, Minnesota.
- Ridout, K.K, Parade, S.H., Kao, H.T., Magnan, S., Seifer, R., Porton, B., Price, L.H. & Tyrka, A. R. (2019). Childhood maltreatment, behavioral adjustment, and molecular markers of cellular aging in preschool-aged children: A cohort study. *Psychoneuroendocrinology*, 107, 261-269.
- Sallayıcı, Z. ve Yöndem, Z.D. (2020). Çocuklarda bilgisayar oyun bağımlılığı düzeyi ile davranış problemleri arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 21(1), 13-23.
- Savi Çakar, F. ve Yazıcı Okuyan, H. (2017). Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmaline ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 250-275.
- Soyer, C. (2018). Okul yöneticisi ve öğretmenlerinin görüşlerine göre çocukların fiziksel istismar ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling*, 7(1), 10-27.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Anı.
- Taner-Derman, M. ve Başal, H.A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Topçu Bilir, Z. ve Sop, A. (2021). Pandemi Döneminde Ebeveyn-Çocuk İlişkileri ve Çocuklarda Davranış Problemleri. *EJERCongress 2021 Bildiri Kitabı*, 1165-1172.
- Toran, M., Sak, R., Xu, Y., Şahin-Sak, İ. T. & Yu, Y. (2021). Parents and children during the COVID-19 quarantine process: Experiences from Turkey and China. *Journal of Early Childhood Research*, 19(1), 21-39.
- Türk Dil Kurumu (2020). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 09.06.2020
- Turhal, H.B.N. (2023). Pandemi döneminde 48-72 aylık çocukların öz düzenlemelerinin duygu ifadelerine etkisinin anneler gözünden incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Konya.
- Ulu, Y. (2018). *Okul öncesi 3-6 yaş grubu çocuklarının davranış problemleri ve anne-baba tutumlarının incelenmesi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Mersin.
- Uysal Bayrak, H. (2019). Ebeveynlerin gözünden çocuk istismarı: Metaforik bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 376-389.
- Varlı, B. (2020). Okul öncesi dönemde ebeveyn tutumu ve davranış problemleri arasındaki ilişkide öz-düzenlemenin aracı rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul.
- Yağan-Güder, S., Alabay, E. ve Güner, E. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları davranış problemleri ve kullandıkları stratejiler. *İlköğretim Online*, 17(1), 414-430. doi:10.17051/ilkonline.2018.413792.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoldaş, C. (2020). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Problemleri ve Ebeveynlerinin Yaşam Pozisyonları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yurtbakan, E. ve Akyıldız, S. (2020). Sınıf öğretmenleri, ilkokul öğrencileri ve ebeveynlerin Covid-19 izolasyon döneminde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri. *Turkish Studies*, 15(6), 949-977. doi: 10.7827/TurkishStudies.43780
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S. & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 1-25.
- Weir, K. (2020). Life after Covid-19: Making space for growth. *American Psychological Association*, 51(4).
- WHO (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/92?sequence=1> Erişim Tarihi: 11.11.2021

Extended Abstract

Aim and Scope

Behavior is defined as the responses of an organism to the stimulants in an environment (TDK, 2020). Some of these responses differ from the behaviors accepted and expected by the society. An individual's exposure to problems during the adaptation to a society might cause behavioral problems (Ulu, 2018). Behavioral problems observed among children have various reasons (Erol, 2019). One of the important factors playing role in behavioral problems of children is the COVID-19 pandemic (Weir, 2020). Children, who stayed away from the school during this pandemic, had to spend time at home with their families and various negative outcomes such as lack of family care and an increase in child's use of technology emerged. Especially for preschool children, distance education became a problematic situation for working parents (Toran et al., 2021). In the present study, it was aimed to determine what the behavioral problems, which mothers observed in their children during the distance education process, and the strategies, which they used in resolving these problems, were and if these strategies incorporated a child abuse.

Method

The present study employs the phenomenology pattern, which is one of the qualitative research methods. The study group consisted of 20 mothers, who were living in Artuklu district of Mardin Province and whose children were in kindergarten or elementary school. The sample group in the study group was selected by making use of the criterion sampling method. Using this sampling method, the criteria were set as child's age between 3 and 6 years, continuing the preschool education, and not being a child with special needs. Interviews were conducted with 20 mothers, whose children were meeting these criteria. In order to determine the opinions of mothers about the behavioral problems that the participants have observed in their children, a semi-structured interview form was prepared. The interviews were conducted between May 1st and June 1st 2021. The interviews were conducted on the basis of voluntariness. The semi-structured interviews were conducted with participating mothers through phone calls because the medical conditions did not allow face-to-face interviews. In order to prevent any data loss and ensure the security of data, permission was obtained to record the phone calls and then the interviews with mothers were started. The interviews took approx. 20-25 minutes. The recorded phone calls were then taken to the computer and transcribed. In the present study, descriptive analysis was used as analysis method.

Results

In this study, the behavioral problems that mothers observed in their children during the distance education and the solution strategies that they developed addressing these problems were discussed under the titles "Results on Behavioral Problems Mothers Observed on Their Children during the Distance Education Process", "Results on the Strategies Mothers Used Against the Behavioral Problems They Observed on Their Children", and "Results on Examining the Strategies that Mothers Used in terms of Child Abuse". The "Results on Behavioral Problems Mothers Observed on Their Children during the Distance Education Process" were discussed under subtitles of "Results on Describing the Behavioral Problems", "Results on Behavioral Problems Mothers Observed on Their Children", "Results on the Reasons for Behavioral Problems", and "Results on Timing of the Emergence of Behavioral Problems", whereas the "Results on the Strategies Mothers Used Against the Behavioral Problems They Observed on Their Children" were discussed under subtitles of "Intervention Strategies", "Analysis Strategies", and "Suggestions" and the "Results on Examining the Strategies that Mothers Used in terms of Child Abuse" under subtitles of "Physical Abuse" and "Emotional Abuse".

Given the results obtained from data analysis, it was found that the externalized behavioral problems that mothers observed during the distance education included shouting, crying, recalcitration, cursing, sibling jealousy, forcing the family for going to school, spending much time on TV and tablet, dependence on mother, increase in self-centeredness, constantly seeking for attention, eating much junk foods, and challenging mother, whereas internalized behavioral problems include fear. Given the data obtained from participants, the reasons for behavioral problems were gathered under the titles "Reasons Caused by the Pandemic" and "Reasons Caused by the Family Environment". Various responses were given to the question about when the behavioral problems observed among children during distance education emerged. The point that the participants concentrated on the most was that they observed those behaviors when children wanted to make something, which they wanted, to be done, when something they wanted wasn't done or when they were asked for something. Some of the participants stated that these behaviors emerged because children couldn't go to school during the distance education process. Examining the data obtained from the participants, there were various answers regarding how they responded to the behavioral problems observed among children during the distance education process. Most of the participants stated that they preferred staying calm and trying to speak. Some of the participants stated that they reacted by not doing what the children asked, whereas some others stated that they committed physical violence towards the children, shouted at them, and were mad at them because of their actions, whereas some others stated that they didn't felt broken or sad because of those behaviors. Considering the strategies used by the mothers in resolving these behaviors, it can be seen that mothers have solution strategies such as speaking to the child, doing what

the child requested, approaching the child like a child, scaring him/her with punishment, staying calm, being understanding, and acting like a consistent parent. Given the strategies that mothers developed against their children's behavioral problems, it was determined that they generally incorporated emotional abuse of child but mothers also preferred physical abuse (slapping) as a response of such a behavior expressed by their children.

Conclusion

Most of the participants stated that they observed externalized behaviors in their children. They stated that, even though their children have exhibited such behaviors before, the prevalence increased during the distance education process. It was concluded from the phone call findings that mothers didn't know how to resolve the behavioral problems of their children. For this reason, with the support of a psychological counselor, schools might offer seminars about behavior problems and ways to resolve these problems.